

Informatie over habitattypen en soorten op nationaal niveau en gebiedsniveau: inhoud en doel van de rapportages

Ministerie van LNV, 2021

Vanwege de Europese Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn worden in Nederland allerlei typen natuur en soorten beschermd. Over allerlei aspecten wordt gerapporteerd aan Europa. Dat gebeurt met standaardgegevensformulieren en de 'artikel 17-rapportage'.

Er worden vaak vragen gesteld over de inhoud en het doel van die rapportages. En wat nou precies de overeenkomsten en verschillen zijn. Daar wordt in onderstaande tekst duidelijkheid over gegeven.

Het standaardgegevensformulier en de 'artikel 17-rapportage'

Hieronder worden de rapportages in het kader van de Habitatrichtlijn in detail toegelicht. De verschillende onderdelen van het Standaardgegevensformulier (Standard Data Form, SDF), met gegevens over de gebieden, en van de nationale Artikel 17-rapportage, met de landelijke staat van instandhouding van habitattypen en soorten, komen achtereenvolgens aan bod.

Standaardgegevensformulier (SDF)

In de standaardgegevensformulieren, die voor elk gebied worden ingevuld, staat informatie over een Natura 2000-gebied: de begrenzing, de status, of er een beheerplan is, enzovoort. Een belangrijk onderdeel van het SDF is de 'ecologische informatie' waarin staat aangegeven welke habitattypen, HR-soorten en/of VR-soorten aanwezig zijn in het gebied. Per habitatype en per soort wordt aangegeven wat het belang van het gebied is. Dit belang wordt afgeleid uit drie onderdelen. Voor habitattypen is dat de representativiteit, het aandeel ten opzichte van het landelijke oppervlakte en de behoudsstatus. Voor soorten is dat het aandeel ten opzichte van de landelijke populatie, de behoudsstatus en de mate van isolatie van de populatie. Deze onderdelen worden beoordeeld met een A, B, C of D. A geeft aan dat het gebied zeer belangrijk is, C geeft aan dat het gebied van 'beduidend' belang is, B zit daar tussen in; D betekent verwaarloosbaar. Op de genoemde onderdelen wordt hierna verder ingegaan.

Representativiteit (habitattypen)

Dit betreft de mate waarin het in het gebied voorkomende habitatype voldoet aan de omschrijving als in de interpretation manual. In de Nederlandse systematiek is de beoordeling met name gebaseerd op de exclusieve en kenmerkende typische soorten en andere bijzondere soort(groep)en of (variatie in) vegetatietypen. Representativiteit kan uitstekend (A), goed (B), beduidend (C) of verwaarloosbaar (D) zijn. In Nederland is categorie D uit de definitie gehaald, dat wil zeggen: als de kwaliteit niet goed genoeg is of het type vanwege een te klein oppervlak niet duurzaam kan worden behouden, wordt het verwaarloosbare voorkomen niet als het habitatype beschouwd.

Relatieve oppervlakte/populatie (habitattypen respectievelijk soorten)

Dit betreft het deel van de totale oppervlakte van het habitatype respectievelijk de totale populatie van de soort in Nederland dat aanwezig is in het gebied. Als dit meer is dan 15%, dan wordt de score A, onder de 2% C, daartussen B. Voor populatie is ook de score D mogelijk: verwaarloosbaar. In Nederland is categorie D echter uit de definitie gehaald, dat wil zeggen: als een soort zo beperkt aanwezig is dat geen sprake is van een bestendige populatie, dan wordt de soort geacht niet met een populatie aanwezig te zijn in het betreffende gebied.

Behoudsstatus (habitattypen en soorten)

Dit betreft de mate van instandhouding van structuur en functies van het betreffende habitatype en eventuele herstelmogelijkheden daarvan respectievelijk van de elementen van het leefgebied die van belang zijn voor de soort. Hierbij wordt in de Nederlandse invulling bij de habitattypen

onderscheid gemaakt tussen kenmerken voor structuur (zoals percentage dood hout of mate van vergrassing) en voor functies (processen zoals: is overstrooming mogelijk, en: wordt aan de randvoorwaarden voor bodem en water voldaan). Voor soorten betreft het elementen van het leefgebied die essentieel zijn voor bijvoorbeeld de voortplanting of voedselvergaring. Het op orde zijn van structuur en functie, respectievelijk de elementen van het leefgebied, en de herstelmogelijkheid leiden gecombineerd tot de conclusie of de behoudsstatus in een gebied uitstekend (A), goed (B) of passabel (C, 'average' in het Engels) is.

Isolatie (soorten)

Dit betreft de mate van isolatie van het gebied ten opzichte van het totale natuurlijke verspreidingsgebied. Hierbij is in de Nederlandse invulling gekeken of het voorkomen in Nederland aansluit op het verspreidingsgebied in omliggende landen en vervolgens of populaties tussen de Nederlandse gebieden kunnen uitwisselen. Een (vrijwel) geheel geïsoleerde populatie krijgt score A. Als zo'n gebied weg zou vallen, zou dat een verkleining van het verspreidingsgebied van de soort betekenen, wat een verslechtering van de landelijke staat van instandhouding zou inhouden; het gebied is in zo'n geval dus essentieel voor een gunstige staat van instandhouding. Een niet-geïsoleerde populatie aan de rand van het areaal krijgt een B, een populatie die midden in het verspreidingsgebied ligt en goed kan uitwisselen met andere populaties krijgt een C.

Algemene beoordeling (habitattypen en soorten)

Dit is een samenvatting van de beoordeling van de drie voorgaande onderdelen. Dit is ook het oordeel dat dhr. Gerrits gebruikt in zijn artikel. Het aandeel ten opzichte van het landelijke voorkomen is leidend bij de bepaling van het algemene belang van het gebied. Een gebied waar meer dan 15% (A) van het voorkomen in Nederland voorkomt, krijgt dus altijd het oordeel 'uiterst waardevol' (A) als samenvattende conclusie, los van de representativiteit, behoudsstatus of isolatie van de populatie. De reden hiervoor is dat het behouden of bereiken van de gunstige staat van instandhouding, alleen al op basis van het procentuele aandeel, niet zonder dat gebied kan, ongeacht de andere aspecten. In een groot gebied (zoals de Veluwe) komen al gauw grote oppervlaktes van een habitatype voor en zo'n gebied zal dus voor deze habitattypen de score A krijgen, ook al hebben de habitattypen te lijden van stikstof of verdroging. Bij kleinere aandelen (B of C) spelen de andere aspecten wel een rol. Bijvoorbeeld: een gebied met een kleinere populatie (B) die een goed ontwikkeld leefgebied heeft (A) en geheel geïsoleerd voorkomt van andere populaties (A), is ook 'uiterst waardevol' voor die soort (A). Gebieden kunnen verder als algemene beoordeling krijgen dat ze 'waardevol' (B) zijn of een 'beduidende' waarde hebben (C, 'significant' in het Engels). 'Slecht' is geen optie, want het is niet de bedoeling om gebieden te beschermen die hoegenaamd geen bijdrage leveren aan de landelijke staat van instandhouding van een habitatype of soort. Dus hoewel dat woord wel vaak gebruikt wordt om de toestand van de natuur mee aan te duiden, het komt in de het SDF niet voor.

Het SDF, met uitgebreide toelichting, is te vinden op <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32011D0484>.

Voor meer details hoe dit in Nederland is uitgewerkt per soort, zie de rapporten van de WUR voor de habitattypen (<https://edepot.wur.nl/314180>) en voor de Habitatrichtlijnsoorten (<https://edepot.wur.nl/314181>) en het rapport van Sovon voor de Vogelrichtlijnsoorten (<https://edepot.wur.nl/302862>).

Artikel 17-rapportage (landelijke staat van instandhouding)

De landelijke staat van instandhouding wordt voor wat betreft de *Habitatrichtlijn* gerapporteerd voor alle habitattypen (bijlage I), voor alle soorten van bijlage II (soorten waar gebieden voor worden aangewezen), voor alle soorten van bijlage IV (strikt beschermde soorten) en voor alle soorten van bijlage V (soorten waarvoor handel onder voorwaarden is toegestaan).

De rapportage hierover wordt Artikel 17-rapportage genoemd omdat in artikel 17 van de Habitatrichtlijn staat dat deze rapportage gemaakt moet worden.

De landelijke staat van instandhouding betreft het volledige voorkomen in Nederland, zowel binnen als buiten de Natura 2000-gebieden.

De staat van instandhouding wordt opgebouwd uit vier onderdelen:

1. Verspreidingsgebied
2. Landelijke omvang (oppervlakte habitattypen en populatie van soorten)
3. Kwaliteit (structuur en functie van habitattypen en leefgebied van soorten)
4. Toekomstperspectief

De landelijke staat van instandhouding kan 'gunstig' (groen), 'matig ongunstig' (oranje), 'zeer ongunstig' (rood) of 'onbekend' (grijs) zijn.

De eerste twee aspecten worden kwantitatief ingevuld: verspreidingsgebied en omvang zijn 'gunstig' als ze 1) boven een bepaalde drempelwaarde komen ('gunstige referentiewaarde') en 2) geen negatieve trend vertonen. De gunstige referentiewaarde is een wetenschappelijk bepaalde waarde, onder andere gebaseerd op het historisch voorkomen en de ecologische vereisten van het habitatype of de soort(en).

Voor het derde aspect, structuur en functie, geldt dat, als meer dan 25% van het totale oppervlakte in Nederland van het habitatype níet in 'goede conditie' is, de staat van instandhouding 'zeer ongunstig' is. Voor het bepalen van de grens tussen 'matig ongunstig' en 'gunstig' is door de Europese Commissie (nog) geen vaste regel gesteld. Nederland heeft die grens gesteld op minimaal 75% wél in 'goede conditie' en tevens minder dan 15% níet in 'goede conditie'.

Het vierde aspect, toekomstperspectief, wordt op basis van expertkennis afgeleid uit de huidige staat van instandhouding van de voorgaande drie aspecten in relatie tot enerzijds de drukfactoren en bedreigingen en anderzijds de (geplande) maatregelen. Er wordt een inschatting gemaakt hoe de staat van instandhouding zich per aspect zal ontwikkelen. Komt één van de aspecten uit op een 'slecht' perspectief, dan wordt de conclusie 'zeer ongunstig', alleen als alle drie de aspecten een 'goed' perspectief hebben, wordt het toekomstperspectief 'gunstig'.

De vier onderdelen opgeteld leveren vervolgens de landelijke staat van instandhouding. Hierbij geldt het principe dat de laagste score doorslaggevend is. Dus als minimaal één van de onderdelen 'zeer ongunstig' scoort, is de eindconclusie 'zeer ongunstig'. En alleen als alle onderdelen 'gunstig' zijn (met ten hoogste één 'onbekend'), wordt de totale staat van instandhouding 'gunstig'.

Voor de vogels wordt gerapporteerd conform artikel 12 van de *Vogelrichtlijn*. Dit houdt in dat voor alle inheems in Nederland voorkomende broedvogels gerapporteerd wordt over het verspreidingsgebied en de populatie en de korte- en lange-termijntrends daarvan. Ook voor alle van nature in Nederland overwinterende en/of doortrekkende vogelsoorten wordt gerapporteerd over de populatie en de korte- en lange-termijntrends daarvan (maar niet over het verspreidingsgebied). Een 'staat van instandhouding' wordt niet gerapporteerd, omdat dat begrip niet voorkomt in de Vogelrichtlijn. In artikel 13 van de Vogelrichtlijn staat echter wel: "De toepassing van de krachtens deze richtlijn getroffen maatregelen mag niet leiden tot verslechtering van de huidige situatie met betrekking tot de instandhouding van alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten." Vandaar dat uit de rapportage moet blijken of er inderdaad geen sprake is van een negatieve trend.

De formats van de rapportage, met toelichting, zijn te vinden op http://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17.

Voor meer informatie over de resultaten van de landelijke rapportages van Nederland, zie <https://www.natura2000.nl/nieuws/vogel-en-habitatrichtlijnrapportage-2019>.

Hoe verhouden beide rapportages zich tot elkaar?

De SDF's en de Artikel 17-rapportage zijn heel verschillend omdat ze een verschillend oogmerk hebben.

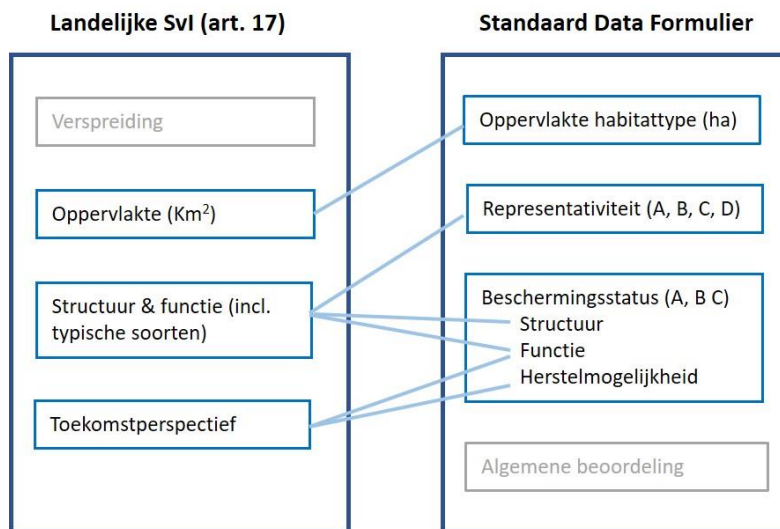
Het oogmerk van de Artikel 17-rapportage is duidelijkheid te geven over het bereiken van de hoofddoelstelling, namelijk: "De op grond van deze richtlijn genomen maatregelen beogen de natuurlijke habitats en de wilde dier- en plantesoorten van communautair belang in een gunstige

staat van instandhouding te behouden of te herstellen." (art. 2, tweede lid, HR). De 'landelijke staat van instandhouding' is de optelling van een zeer strenge beoordeling van vier aspecten per habitattype en per soort op landelijk niveau (binnen én buiten Natura 2000).

Het oogmerk van het SDF, daarentegen, is informatie te geven over allerlei aspecten van de afzonderlijke Natura 2000-gebieden, om duidelijk te maken in welk opzicht het gebied bijdraagt aan de landelijke staat van instandhouding. Die informatie is belangrijk voor de fase van selectie, maar ook voor een actuele stand van zaken. Het SDF wordt per gebied ingevuld. Het 'algemene oordeel' per habitattype en soort is een optelling van drie aspecten die voor een specifiek Natura 2000-gebied gelden voor het betreffende habitattype of de soort.

Per definitie zijn daarom de oordelen in het SDF *relatief* ten opzichte van de andere gebieden, en zijn er dus *altijd* gebieden die het beste (A) scores. Dat geldt nu juist niet voor een 'gunstige' beoordeling van de landelijke staat van instandhouding, want daarvoor moet *in absolute zin* a) de landelijke verspreiding, b) de landelijke omvang en c) de kwaliteit / het leefgebied - óók buiten de Natura 2000-gebieden - gunstig zijn én d) moet het de verwachting zijn dat dat in de toekomst zo zal blijven.

De relatie tussen beide rapportages kan schematisch als volgt worden weergegeven¹:

Dit verschil kan geïllustreerd worden aan de handen van een drietal voorbeelden.

Of toename van het *oppervlak* van een habitattype in een gebied een hogere score in het SDF en/of in de Artikel 17-rapportage oplevert, hangt sterk af van het totale oppervlak in Nederland en hoever dat nog onder de gunstige referentiewaarde zit.

Verbetering van de *kwaliteit* van een habitattype in een gebied kan een hogere score opleveren in het SDF, maar of dat effect heeft op de beoordeling van de landelijke staat van instandhouding, hangt af van hoe het elders in Nederland met dat habitattype staat én of ook voldaan wordt aan de vereisten voor een gunstig(e) verspreidingsgebied, oppervlakte en toekomstperspectief. Daarom is het van belang dat overal waar dat mogelijk is, een verbetering van kwaliteit en/of uitbreiding van oppervlakte plaatsvindt.

Een ander voorbeeld van het verschil tussen SDF en (landelijke) staat van instandhouding is een soort die geïsoleerd is geraakt en waarvan het verspreidingsgebied uitgebreid moet worden om uitsterven te voorkomen. Deze krijgt in het SDF een A voor isolatie, maar zal een 'zeer ongunstige' staat van instandhouding hebben.

¹ De lijntjes geven een inhoudelijke relatie aan; bij oppervlakte geeft het aan dat de oppervlakten per gebied (SDF) onderdeel uitmaken van de landelijke oppervlakte (Art. 17). Als er geen relaties bestaan, is een element vager gemaakt.